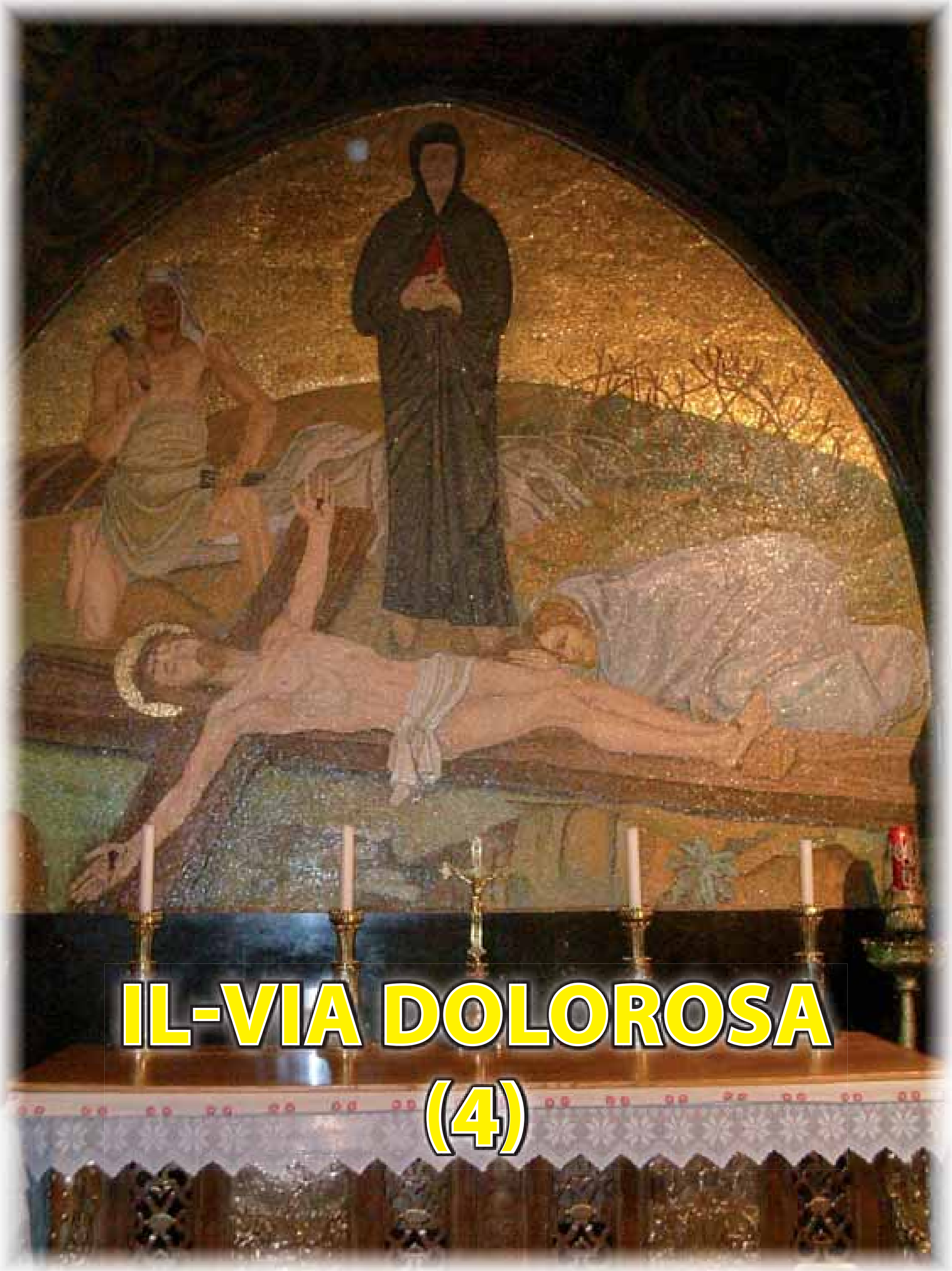

IL-VIA DOLOROSA (4)

Mużajk wara l-altar: Ġesù msammar mas-Salib

P Twanny Chircop ofm

X Stazzjon : Ġesù mneżżaʼ minn ħwejġu

Żewġ turġien wieħed fuq naħa u l-ieħor fuq oħra jiħduk fuq il-Golgota li llum hija 5 metri fuq il-livell tal-bażilika. Il-Kalvarju huwa maqsum f'żewġ partijiet minn żewġ navati-kappelli; pilastri kbar ħafna jisseparaw dawn iż-żewġ partijiet. Din is-separazzjoni turi d-dritt tal-

Bażilika tal-Qabar ta' Kristu -
L-Għolja tal-Golgota

proprjetà tal-komunità nisranija; il-kappella fuq in-naħa tax-xellug tappartjeni għall-Griegi Ortodossi, dik tal-lemin għall-Knisja Kattolika, rappreżentata mill-Franġiskani.

Fin-naħa tal-Franġiskani, dik tal-lemin, tiġi mfakkra l-ġrajja ta' meta Ġesù ġie mneżża minn ħwejġu: "Imbagħad sallbuh, u qassmu ħwejġu bejniethom billi tellgħuhom bix-xorti" (Mt 27,35; cf. Mk 15,24; Lq 23,34b). Ma' din id-deskrizzjoni l-evanġelista San Ġwann iżid interess partikulari. Wara li sammru lil Ġesù mas-salib, is-suldati "… ħadu l-ilbies tiegħu u qassmuh f'erbgħa, sehem lil kull wieħed minnhom. U ħadu wkoll it-tunika; din kienet libsa bla ħjata, minsuġa biċċa waħda minn fuq s'isfel. Ftiehmu bejniethom u qalu: 'Ma nqattgħuhiex, iżda nitfgħu x-xorti għaliha, u lil minn tmiss jeħodha" (Ġw 19,23-24). F'din il-ġrajja l-evanġelista raha t-twettiq tal-profezija biblika: "Ħwejġi qasmu bejniethom, u għall-ilbies tiegħi tefgħu x-xorti" (Sal 22,19). Din il-kwotazzjoni hija meħuda minn salm tal-lamentazzjoni, fejn il-ġust sofferenti jirrakkonta l-umiljazzjoni u l-uġigħ tiegħu, imma juri fidi kbira quddiem ir-rieda ta' Alla li ssalva. Parti minn dan is-salm insibuh iktar tard fuq fomm Ġesù fil-mument ta' agunija fuq is-salib (Mk 15,34; Mt 27,46).

Nimxu ftit 'il quddiem ġo l-istess kappella, u naslu quddiem l-artal li jindika l-post tal-ħdax il-stazzjon.

XI-il Stazzjon: Ġesù msammar mas-Salib

"Hemm sallbuh" (Ġw 19,18; cfr. Mt 27,35; Mk 15,24; Lq 23,33); din il-frażi f'żewg kelmiet tiddeskrivi wieħed mill-akbar turmenti krudili tal-bniedem. Il-vanġeli ma tawniex id-dettalji tat-tislib, forsi minħabba l-biża' li kienet tqanqal din il-piena tal-mewt, jew forsi għax f'dak iż-żmien kienet xena li kulħadd kien jaf biha; x'jiġri. Wara li meddew lil Ġesù ma' l-art, is-suldati sammrulu jdejh u saqajh ma' l-għewda tas-salib (Ġw 20,25.27; ukoll dak li jgħid il-profeta Isaija 53,5 "Hu ġie minfud minħabba fi dnubietna"). Ma tridx ħafna immaġinazzjoni biex tifhem it-tbatija li għadda minnha l-imsallab dak il-mument. Wieħed jista' jġib quddiem għajnejh dak li naraw fil-*films* li ħafna drabi huwa realistiku. Biżżejjed insemmu l-famuż film *The Passion of the Christ* li ħareġ fl-2004 u li qajjem ħafna kontroversja, fejn ir-reġista amerikan Mel Gibson iddeskriva l-aħħar 12-il siegħa ta' Ġesù sa l-inqas dettal. Il-film qajjem ħafna kritika, u din kienet fuq diversi aspetti; xi kritika negattiva kienet ġustifikata (għal ħafna ma ntgħoġbitx il-makabrità tax-xena tal-flaġellazzjoni); kienet tidher 'il bogħod mir-realtà ta' dak li nsibu fil-vanġeli. Il-Papa Ġwanni Pawlu II, li ra l-film qabel ma ħareġ fit-teatri ċinematografiċi kkummenta bl-Ingliż u qal, "*It is as it was*", "Huwa bħalma veru ġara".

It-tislib ta' Ġesù hu rappreżentat fuq il-mużajk li jiksi wara l-artal; il-kwadru tal-mużajk juri l-figuri tat-tliet nisa twajba u Ġwanni l-appostlu waqt li qed iħarsu u jikkontemplaw lil Ġesù imsallab. Kwadru ieħor b'xena biblika juri is-sagrifiċċju ta' Iżakk, li skont it-teoloġija nisranija huwa *proto*-tip ta' Kristu. L-artal tal-bronż sar fis-sena 1588, xogħol ta' D. Portigiani, patri Dumnikan minn Firenze.

Diversi xeni mill-passjoni ta' Ġesù huma rappreżentati fuq dan l-artal u fuq il-gandlieri tal-bronż li hemm fuqu; fuq disinn ta' R. Politi.

XII-il Stazzjon: Ġesù jmut fuq is-Salib

Il-mument kruċjali tal-mewt ta' Ġesù hija imsemmija mill-erba' evanġelisti; anke jekk kull wieħed bil-mod tiegħu, però hemm qbil fis-sustanza. Wieħed ma jistax ma jinnotax id-differenza ta' bejn wieħed u l-ieħor. Frott lil min qed jikteb l-evanġelista. Jidher ukoll il-mod personali li bih l-awturi sagri ġew ispirtati; is-sensibiltà letterarja u teoloġika tagħhom.

L-iktar vanġelu antik, dak ta' San Mark, jiddikjara li Ġesù miet fuq is-salib fis-solitudni, abbandunat mid-dixxipli kollha (Mk 14,50: "Imbagħad id-dixxipli tiegħu kollha, *wara l-arrest lil Ġesù fil-Ġetsemani*, telquh u ħarbu") b'eċċezzjoni għal xi nisa (Mk 15,40); saħansitra anke Alla jidher li jħalli din it-traġedja sseħħ, dan jiġi muri fl-għajta ta' Ġesù ftit qabel ma miet: "Alla tiegħi, Alla tiegħi għaliex abbandunajtni?" (Mk 15,34 = Salm 22,2). L-istess għajta nsibuha fil-vanġelu ta' San Mattew (Mt 27,46), iżda mil-ewwel dan l-evanġelista jiddeskrivi b'mod apokalittiku l-ewwel konsegwenzi tal-mewt ta' Ġesù: it-terremot u li l-mejtin iqumu mill-qabar (Mt 27, 51-53).

Fil-vanġelu ta' San Luqa jidher kwadru ħafna differenti: Ġesù jitlob għal dawk li kienu qed isallbuh (Lq 23,34) u jwiegħed il-ġenna lill-ħalliel it-tajjeb (Lq 23,39-43). Luqa jifforma anke b'mod differenti l-għajta tal-aħħar ta' Ġesù: "Missier f'idejk jien nerħi ruħi" (Lq 23,46 = Sal 31,6).

Il-vanġelu ta' San Ġwann jippreżenta (jlibbes) lil Ġesù bħala sultan – bis-salib bħala tron ta' glorja – li qed iwettaq il-pjan ta' salvazzjoni ta' Alla: "wara dan Ġesù, billi issa kien jaf li kollox kien mitmum, biex isseħħ l-Iskrittura qal: 'Għandi l-għatx!' Kien hemm bieqja mimlija bil-ħall; huma xarrbu sponża bil-ħall, waħħluha ma' qasba tal-issopu, u ressquhielu lejn ħalqu. Kif Ġesù ħa l-ħall, qal: 'kollox hu mitmum!'

Imbagħad mejjel rasu u radd ruħu." (Ġw 19,28-30). Salib imwaħħal mal-blat naturali tal-Golgota, protett mill-ħġieġ, jagħmel preżenti, għal dawk li jemmnu u l-viżitaturi, ix-xena tal-mewt ta' Ġesù. Dan il-post kien l-istrument tal-fidwa tagħna u dan hu l-post eżatt fejn miet l-Iben ta' Alla, imħabbar lid-dinja mill-fidi Nisranija. Fil-blat tidher il-qasma li ffurmat fil-mument fejn "L-art theżżet, il-blat inqasam." (Mt 27,51). Din il-qasma dritta fil-blat wieħed jista' jaraha aħjar fil-kappella ta' Adam eżatt taħt il-Kalvarju.

XIII-il Stazzjon: Ġesù imnizzel mis-Salib

Waqt l-agunija tas-Salvatur Ommu kienet taħt is-salib, flimkien mal-appostlu Ġwanni u xi nisa. Altar żgħir, tal-Patrijiet Minuri imqiegħed bejn iż-żewġ kappelli, huwa ddedikat lill-Verġni Addolorata u jindika il-post tat-tlettax-il stazzjon. Hawn Marija minn fomm binha li qed imut fuq is-salib semgħet il-kelmiet: "Mara hawn hu ibnek!" (Ġw 19,26) hawn ukoll skont it-tradizzjoni, irċeviet fi ħdana il-ġisem mitluq ta' binha mniżżel mis-salib. Rappreżentazzjoni ta' Marija bis-sejf f'qalbha, tfakkar il-profezija tax-xiħ Xmun waqt il-preżentazzjoni ta' Ġesù fit-tempju; lil Marija jgħid dawn il-kelmiet "… u int ukoll sejf għad jinfidlek ruħek" (Lq 2,35). Il-profezija ta' Xmun seħħet fuq il-Golgota, meta d-dulur kkawżat mill-mewt ta' binha bħal sejf nifdilha qalbha.

Il-vanġeli jaqblu li huwa mertu ta' Ġużeppi ta' Arimatija għall-mod kif ġie mniżżel u midfun

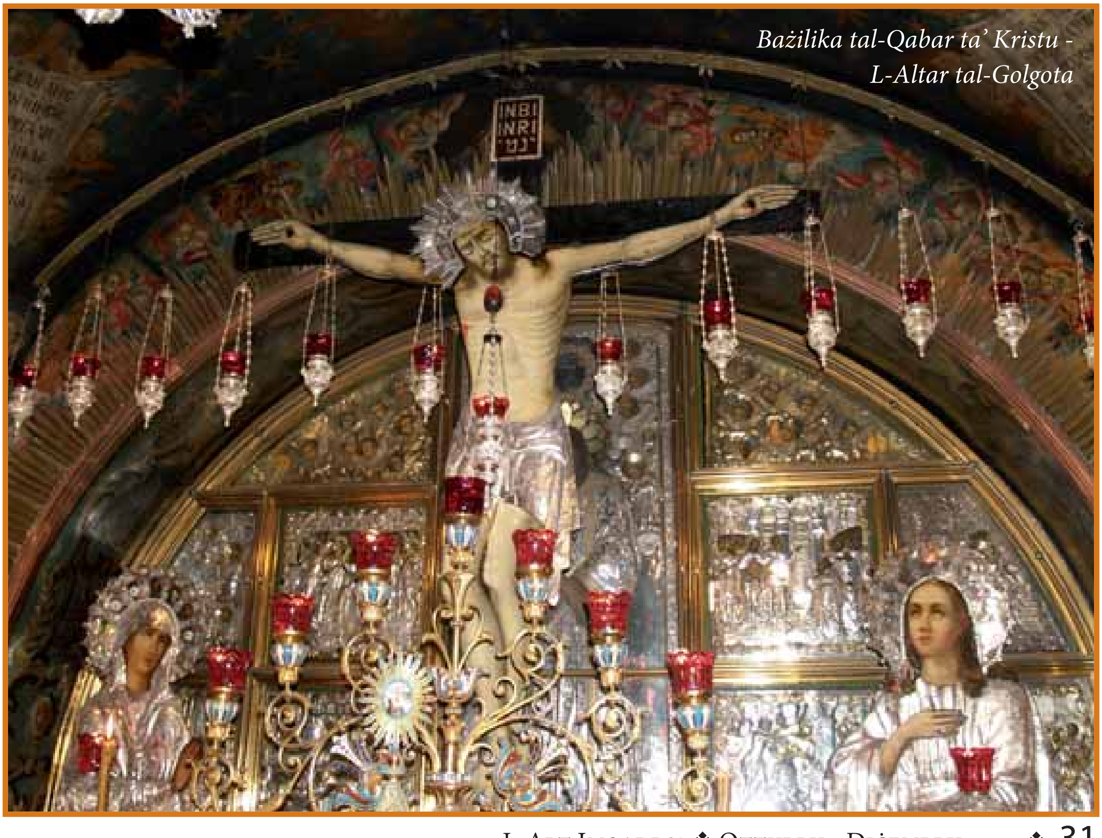

Bażilika tal-Qabar ta' Kristu - L-Altar tal-Golgota

il-ġisem ta' Ġesù. San Mark jgħidilna li wara li niżlet ix-xemx "Ġużeppi minn Arimatija, membru magħruf tal-kunsill, li hu ukoll kien jistenna s-Saltna ta' Alla, għamel il-ħila, daħal quddiem Pilatu u talbu l-ġisem ta' Ġesù. Pilatu stagħġeb li kien ġa miet; bagħat għaċ-ċenturjun u staqsih jekk kienx ilu li miet. Meta mbagħad sar jaf mingħand iċ-ċenturjun, ta l-ġisem ta' Ġesù lil Ġużeppi" (Mk 15,43-45). Luqa jiddefinixxi lil Ġużeppi bħala "raġel ġust u tajjeb" (Lq 23,50); Ġwanni jippreċiża "… li kien dixxiplu bil-moħbi għax kien jibża' mil-Lhud" (Ġw 19,38), u jżid ukoll li mar għand Pilatu flimkien ma' Nikodemu "dak li qabel kien mar għand Ġesù bil-lejl" (v. 39). Dak li għamlu Ġużeppi u Nikodemu jixraqlu tifħir, meta wieħed iżomm quddiem għajnejh li l-iġsma tal-ikkundannati soltu kienu jitħallew mas-salib bl-iskop li jiġu rredikulati mill-poplu, jew bħala ikel għall-għasafar jew annimali feroċi.

Biex wieħed jasal għall-aħħar stazzjon tal-Via Crucis, irid jinżel minn fuq il-Golgota jgħaddi minn quddiem il-blata tal-unzjoni, li tfakkar ir-rit funebru magħmul minn Ġużeppi u Nikodemu; qabel ma l-ġisem ta' Ġesù tqiegħed fil-qabar dilkuh bil-fwejjaħ u kebbewh fil-faxex (Ġw 19,38-40). Ftit metri 'l bogħod kif iddur fuq il-lemin waqt li tgħaddi minn bejn il-kolonni kbar tar-rotunda tal-*Anastasis* (Qawmien), tiġi ħdejn il-qabar tal-Mulej.

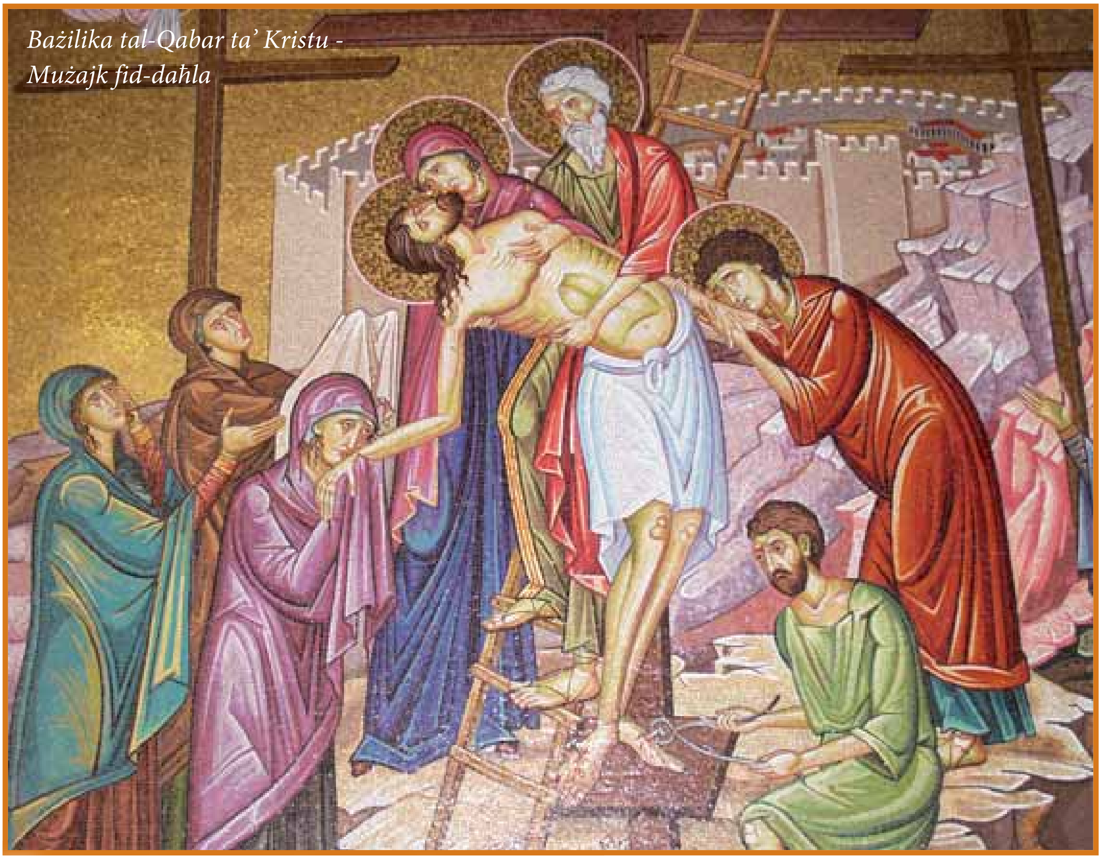
Bażilika tal-Qabar ta' Kristu - Mużajk fid-daħla

XIV-il Stazzjon: Ġesù midfun f'qabar ġdid

L-episodju tad-difna ta' Ġesù, bħal dak ta' qablu tad-depożizzjoni, huwa rrakkontat mill-erba' evanġelisti; kollha jindikawlna b'mod eżatt il-post u x-xhieda tal-ġrajja. Wara li qalgħu il-permess mingħand Pilatu biex jieħdu l-ġisem ta' Ġesù, Ġużeppi minn Arimatija, "… xtara liżar tal-għażel, niżżel lil Ġesù mis-salib, keffnu fil-liżar u qiegħdu f'qabar imħaffer fil-blat; imbagħad gerbeb ġebla fid-daħla tal-qabar." (Mk 15,46) L-oqbra mħaffra fil-blat kienu ħaġa komuni dak iż-żmien, anke jekk is-sinjuri biss kienu jistgħu jixtru dawn; il-fqar kienu jidfnuhom direttament fl-art; fil-ħamrija. Il-qabar ta' Ġużeppi – kif juruna u jissottolinjaw l-awturi bibliċi – kien ġdid, li ħadd ma kien indifen fih (Mt 27,60; Lq 23,54; Ġw 19,41). Fuq kollox San Mattew jippreċiża (Mt 27,60) li l-qabar kien magħmul għal Ġużeppi: "… qiegħdu fil-qabar ġdid tiegħu li kien ħaffer fil-blat, …".

Fonti ta' informazzjoni, dejjem interessanti, huwa l-kwadru li jagħtina ir-raba' evanġelista "Fejn kienu sallbu lil Ġesù kien hemm ġnien, u f'dan il-ġnien kien hemm qabar ġdid li fih kienu għadhom ma difnu lil ħadd. Hemm qiegħdu lil Ġesù, għax kien Jum it-Tħejjija għal-Lhud, u għax il-qabar kien fil-qrib" (Ġw 19,41-42). Minn dan joħroġ ċar li l-qabar kien ftit metri 'l bogħod mill-Golgota. U dan jiġi kkonfermat anke illum fl-istruttura tal-bażilika tal-qabar ta' Kristu. Mill-ġnien ma baqa' xejn, mentri l-blata tal-Golgota u l-qabar ta' Kristu jinsabu fil-post oriġinali tagħhom.

Il-qabar ta' Kristu illum jinsab taħt kappella rettangolari, b'koppla fuqha. Il-kappella hija maqsuma f'żewġ partijiet. Dik ta' ġewwa hija l-veru kamra tad-dfin; fuq il-lemin hemm bank miksi bl-irħam, li jindika l-post fejn qiegħdu lil Ġesù. Din il-posizzjoni taqbel mar-rakkont tal-vanġelu: in-nisa "Daħlu fil-qabar, u raw żagħżugħ, bil-qiegħda n-naħa tal-lemin, …" (Mk 16,5). Il-qabar ta' Ġesù huwa ta' tip hekk imsejjaħ *ad arcosolium*: niċċa monumentali, imżejna u mibnija fuq ħnejja. Ta' l-istess tip huwa l-qabar tal-Madonna ġewwa l-wied tal-Kedron.

Meta Marija ta' Magdala daħlet fil-qabar, "… rat żewġ anġli lebsin l-abjad, bil-qiegħda, wieħed in-naħa tar-ras u l-ieħor in-naħa tar-riġlejn fejn kienu qiegħdu l-ġisem ta' Ġesù." (Gw 20,12) Din l-informazzjoni prezzjuża tatina ċ-ċertezza li l-ġisem ta' Ġesù kien imqiegħed fuq bank arkat u mhux fil-qabar l-ieħor li hemm fil-qrib li huwa ta' tip *kochim* (l-hekk imsejjaħ 'qabar forn', għax il-ġisem tal-mejjet kien jiġi mdaħħal ġol-blat qisu ġewwa forn); f'qabar bħal dan l-anġli ma kinux jistgħu joqogħdu bil-qiegħda.

It-tieni parti tal-qabar ta' Kristu (il-parti ta' quddiem mid-daħla) hemm kappella żgħira, *vestibulum*, fejn kienu jlibbsu u jidilku lill-mejjet, imsejħa il-kappella tal-anġlu. L-isem ġej mir-rakkont ta' Mattew: "Meta

għadda s-Sibt, maż-żerniq tal-ewwel jum tal-ġimgħa, Marija ta' Magdala u Marija l-oħra marru jaraw il-qabar. U ara, nħasset theżhiża kbira għax niżel anġlu tal-Mulej mis-sema, u resaq igerbeb il-ġebla u qagħad bil-qiegħda fuqha." (Mt 28,1-2). Fin-nofs tal-kappella wieħed jista' jara parti minn din il-blata li kważi tagħlaq id-daħla tal-qabar. Is-soltu din il-ġebla kienet tkun kwadra, u rari kienet tkun tonda. Biex tipproteġi l-qabar mil-profanazzjoni l-ġebla kienet tkun kbira u tqila ħafna. Għalhekk meta in-nisa marru fejn il-qabar biex jidilku lil Ġesù kienu mħassbin ħafna; "U bdew jgħidu lil xulxin: 'Min se jgerbilna l-ġebla mid-daħla tal-qabar?' Iżda meta ħarsu, raw li l-ġebla kienet imressqa fil-ġenb; kienet ġebla kbira ħafna." (Mk 16,3-4; Mt 27,60b; Lq 24,2; Ġw 20,1: il-verb *kylío* bil-grieg ifisser: iddawwar, tmexxi, għalhekk huwa diffiċli tgħid jekk il-ġebla tal-qabar ta' Kristu kinitx kwadra jew tonda. Ġewwa Ġerusalemm hemm ippreservati xi uħud minn dawn il-ġebel. Waħda minnhom hija tonda, li tinsab fejn l-oqbra tar-rejiet; oħra tinsab viċin il-lukanda famuża King David, fejn fl-1892 ġiet skopert qabar li jgħidu huwa tal-familja ta' Erodi.

Id-difna ta' Ġesù hija l-aħħar stazzjon tal-Via Crucis. Imma ċ-ċentru tal-misteru tal-Għid jinsab f'avveniment ieħor; il-qawmien ta' Kristu. Skont il-fidi nisranija, hu ħareġ mill-qabar għall-ħajja ta' dejjem u l-qabar vojt ġo Ġerusalemm jipproklama lid-dinja din il-verità inkredibbli: hawn Kristu qam mill-mewt! Kif jaffermaw il-vanġeli, n-nisa li baqgħu fidili lejn l-Imgħallem osservaw b'attenzjoni fejn qiegħdu l-ġisem mejjet tiegħu. (Mk 15,47; Mt 28,61; Lq 23,55-56) u wara s-Sibt marru fl-istess post biex b'għaġeb kbir isibu l-qabar vojt (Mk 16,1-8; Mt 28,1-10; Lq 24,1-11; Ġw 20,1-18). Lil nisa mwerwra deher anġlu tal-Mulej u li farraġhom billi qalilhom: "Tibżgħu xejn intom għax jiena naf li qegħdin tfittxu lil Ġesù li kien imsallab. M'huwiex hawn, għaliex qam, kif kien qal. Ejjew araw il-post fejn kien qiegħed. U

morru malajr għidu lid-dixxipli tiegħu li hu qam mill-imwiet." (Mt 28,5-7)

Waqt li l-insara jimxu il-*Via Dolorosa* jgħixu mill-ġdid dawn il-ġrajjiet tal-Ġimgħa l-Kbira. Ifakkru d-dramm uman ta' Ġesù u jikkontemplaw il-passjoni tal-Iben ta' Alla, li minnha wasslet is-salvazzjoni tad-dinja. Matul din it-triq tista' tara fuq l-uċuħ tagħhom d-dulur, sentimenti li ma għandhomx bżonn spjegazzjoni: huwa diffiċli ħafna biex issib lil xi ħadd li qatt ma akkumpanja funeral. Imma fl-aħħar ta' din il-mixja ma' ġenb il-bniedem tad-dulur, wara li poġġew il-ġisem fil-qabar, il-qlub tal-insara mtlew (għandhom jimtlew!) bil-ferħ u t-tama, frott tal-fidi radikata fit-tħabbira tal-vanġelu. Dan il-qabar għandu l-privileġġ li hu xhud tal-mewt ta' Kristu u issa jibqa' xhud tal-Qawmien. Mhux esaġerat li wieħed jgħid li t-Triq tas-Salib, b'xi mod parabbola tal-eżistenza umana, hija mixja, permezz tas-sofferenza u l-mewt, għall-glorja u l-ħajja eterna. Liema bniedem ma jittamax, ftit jew wisq konxjament, li din ix-xewqa, li hija innata fil-bniedem issir realtà? Din it-tama tal-umanità trid tiġi msaħħa u maħruġa għad-dawl mid-dixxipli ta' Kristu: huma jridu jkunu x-xhieda tal-Qawmien; xogħol sabiħ imma diffiċli, bħal ma kien f'dik il-għodwa memorabbli fejn il-qabar vojt ta' Kristu, meta l-anġlu jafda dan ix-xogħol għall-ewwel darba lin-nisa: "Isaw morru għidu lid-dinja kollha: il-Mulej qam mill-mewt."